

Całki po trajektoriach Feynmana

Wstęp do modelowania komputerowego

Adrianna Saribekyan, Ewelina Kowal, Maciej Kucharski

29 stycznia 2022

Spis treści

1	Wiadomości wstępne	2
1.1	Cel pracy	2
1.1.1	Problem	2
1.2	Wstęp teoretyczny	2
1.2.1	Czasoprzestrzenne rozchodzenie się fal Feynmana - teoria	2
1.2.2	Funkcja falowa stanu związanego	4
1.3	Całkowanie po trajektoriach siatki	4
2	Implementacja algorytmów w Pyhonie	7
2.1	Assesment	8
3	Podsumowanie	9
4	Bibliografia	9

1 Wiadomości wstępne

1.1 Cel pracy

Celem było poznanie teorii Feynmana oraz całkowania po trajektoriach siatki. Należało następnie przedstawić kod określający prawdopodobieństwo stanu podstawowego poprzez całkowanie po trajektoriach Feynmana przy użyciu algorytmu Metropolis.

1.1.1 Problem

Przyczepiona do liniowej sprężyny cząstka w podejściu klasycznym, zostaje wprowadzona w prosty ruch harmoniczny z położeniem w przestrzeni w funkcji czasu podanym przez $x(t) = A \sin(\omega_0 t + \phi)$. Naszym zadaniem jest wygenerowanie kwantowej funkcji falowej $\psi(x, t)$ za pomocą funkcji $x(t)$.

1.2 Wstęp teoretyczny

1.2.1 Czasoprzestrzenne rozchodzenie się fal Feynmana - teoria

Szukając bardziej bezpośredniego sformułowania mechaniki klasycznej niż teoria Schroedingera, Feynman poszedł krokami Diraca, który mówił, że zasada najmniejszego działania Hamiltona może być granicą $\hbar \rightarrow 0$ kwantowej zasady najmniejszego działania.

Zauważywszy, że zasada Hamiltona wyjaśnia drogę cząsteczek przez czasoprzestrzeń, Feynman postulował, że kwantowa funkcja falowa opisująca propagację cząstki swobodnej z punktu w czasoprzestrzeni $a = (x_a, t_a)$ do $b = (x_b, t_b)$ może być opisana zależnością:

$$\psi(x_b, t_b) = \int dx_a G(x_b, t_b; x_a, t_a), \quad (1)$$

gdzie G , to funkcja Greena:

$$G(x_b, t_b; x_a, t_a) \equiv \sqrt{\frac{m}{2\pi i(t_b - t_a)}} \exp\left[i \frac{m(x_b - x_a)^2}{2(t_b - t_a)}\right]. \quad (2)$$

Feynman zauważył, że innym sposobem interpretacji równania 1 jest przedstawienie zasady Hamiltona, w której amplituda prawdopodobieństwa (funkcja falowa ψ) dla cząstki, aby się znalazła w punkcie B, jest równa sumie wszystkich ścieżek przez czasoprzestrzeń rozpoczynających się w czasie A i kończących się w B (rys. 1).

To podejście uwzględnia statystyczną naturę mechaniki kwantowej - posiadamy różne możliwe drogi cząstki, o różnym prawdopodobieństwie. Tutaj możemy zauważyć różnicę między teorią Schroedingera, a teorią Feynmana. Ta pierwsza rozwiązuje funkcje falowe i uważa ścieżki za klasyczną koncepcję.

Wartości prawdopodobieństwa dla danej drogi można wyznaczyć korzystając z zasady najmniejszego działania Hamiltona.

Najbardziej ogólny ruch cząstki poruszającej się po klasycznej trajektorii $\bar{x}(t)$ od czasu t_a do t_b odbywa się po torze, takim że działanie $S[\bar{x}(t)]$ jest ekstremum:

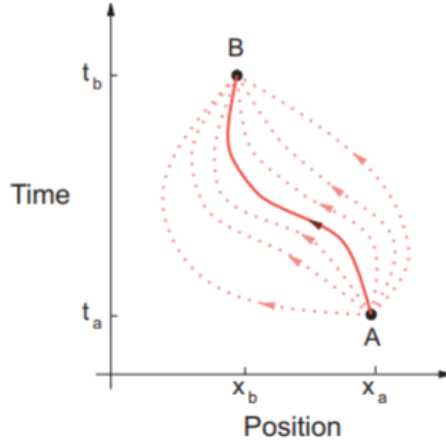
$$\delta S[\bar{x}(t)] = S[\bar{x}(t) + \delta x(t)] - S[\bar{x}(t)] = 0, \quad (3)$$

gdzie droga odbywa się między punktem A i B, czyli $\delta(x_a) = \delta(x_b) = 0$.

Jeśli działanie S przyjmuje się jako całkę krzywoliniową Lagrangianu wzdłuż:

$$S[\bar{x}(t)] = \int_{t_a}^{t_b} L[x(t), \dot{x}(t)] dt, \quad L = T[x, \dot{x}] - V[x], \quad (4)$$

gdzie T jest energią kinetyczną, V energią potencjalną, to to sformułowanie mechaniki klasycznej jest równoważne równaniom różniczkowym Newtona.

Rysunek 1: Trajektoria cząstki - wykres czasu od położenia.

Feynman zaobserwował, że klasyczne zachowywanie się swobodnej cząstki ($V = 0$)

$$S[b, a] = \frac{m}{2} (\dot{x})^2 (t_b - t_a) = \frac{m}{2} \frac{(x_b - x_a)^2}{t_b - t_a}, \quad (5)$$

jest powiązane z propagatorem cząstki swobodnej (2) przez

$$G(b, a) = \sqrt{\frac{m}{2\pi i(t_b - t_a)}} \exp i \frac{S[b, a]}{\hbar}. \quad (6)$$

Równanie 6 jest ważnym związkiem między mechaniką kwantową, a zasadą najmniejszego działania. Po tym przełomie, Feynman postulował przeformułowanie mechaniki kwantowej, która uwzględniałaby jej aspekty statystyczne, wyrażając $G(a, b)$ jako:

$$G(b, a) = \sum_{paths} \exp i \frac{S[b, a]}{\hbar} \quad (7)$$

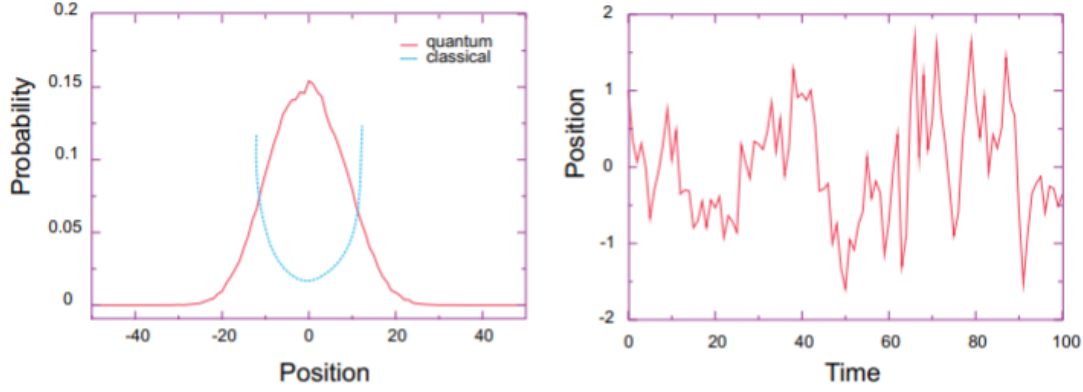
Równanie 7 jest nazywane całkowaniem po trajektoriach (path integral). Tutaj klasyczna akcja S jest sumowana wzdłuż różnych ścieżek, a wykładnik działania jest sumowany po ścieżkach.

Warto zauważyć, że działanie S jest bardzo dużą liczbą, więc nawet jeśli wszystkie trajektorie wchodzą w sumę 7, to główne wkłady pochodzą od ścieżek przylegających do klasycznej trajektorii $\bar{x}$.

W rzeczywistości, ponieważ S jest ekstremum dla klasycznej trajektorii, jest stałą do pierwszego rzędu w zmienności ścieżek, a więc pobliskie ścieżki mają fazy które zmieniają się płynnie i stosunkowo wolno.

Natomiast ścieżki dalekie od klasycznej trajektorii są ważone przez szybko oscylujące $\exp [i \frac{S}{\hbar}]$, a gdy jest wiele ścieżek, to mają tendencję do anulowania się nawzajem.

W granicy klasycznej $\hbar \rightarrow 0$, mamy wkład tylko pojedynczej trajektorii klasycznej, toteż równanie 7 staje się zasadą najmniejszego działania Hamiltona.

Rysunek 2: Przykłas trajektorii użytej w obliczeniach całek po trajektoriach.

1.2.2 Funkcja falowa stanu związanego

Przechodząc do dalszych obliczeń, założymy, że Hamiltonian $\tilde{H}$ spełnia zależność funkcji własnych

$$\tilde{H}\psi_n = E_n\psi_n, \quad (8)$$

ponieważ Hamiltonian $\tilde{H}$ jest Hermitowski, rozwiązania tworzą kompletny zbiór ortonormalny, gdzie ogólne rozwiązanie jest postaci

$$\psi(x, t) = \sum_{n=0}^{\infty} c_n e^{-iE_n t} \psi_n(x), \quad c_n = \int_{-\infty}^{\infty} dx \psi_n^*(x) \psi(x, t=0), \quad (9)$$

gdzie gdzie wartość współczynników rozszerzalności c_n wynika z ortonormalności ψ_n . Podstawiając c_n mamy

$$\psi(x, t) = \int_{-\infty}^{\infty} dx_0 \sum_n \psi_n^*(x_0) \psi_n(x) e^{-iE_n t} \psi(x_0, t=0) \quad (10)$$

Porównując funkcję 10 z funkcją 2, dostajemy rozwinięcie funkcji własnej dla G .

$$G(x, t; x_0, t_0 = 0) = \sum_n \psi_n^*(x_0) \psi_n(x) e^{-iE_n t} \quad (11)$$

Szukamy rozwiązania dla funkcji falowej stanu związanego, gdzie wszystkie trajektorie zaczynają się i kończą w punkcie $x = x_0$, z założeniem, że $t_0 = t$, kontynuując rozwiązanie 11 dla ujemnego czasu urojonego:

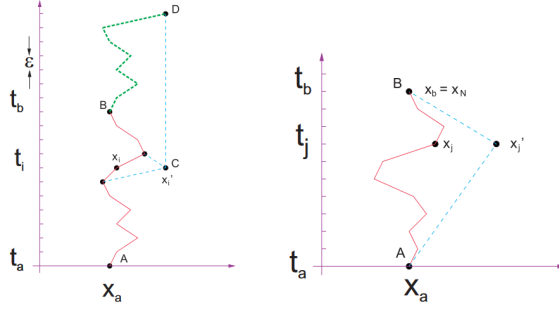
$$\begin{aligned} G(x, -i\tau; x, 0) &= \sum_n |\psi_n(x)|^2 e^{-E_n \tau} = |\psi_0|^2 e^{-E_0 \tau} + |\psi_1|^2 e^{-E_1 \tau} + \dots \\ &\Rightarrow |\psi_0(x)|^2 = \lim_{\tau \rightarrow \infty} e^{E_0 \tau} G(x, -\tau; x, 0), \end{aligned} \quad (12)$$

gdzie granica odpowiada długim czasom urojonym τ , po których części ψ o wyższych energiach ulegają rozpadowi szybciej, pozostawiając tylko stan podstawowy ψ_0 .

Tym sposobem udało nam się dojść do rozwiązania dla funkcji falowej stanu podstawowego bezpośrednio w kategoriach propagatora G w postaci jawnej (równ. 12).

1.3 Całkowanie po trajektoriach siatki

Na początku tworzymy siatkę punktów dyskretnych w czasoprzestrzeni i przedstawiamy trajektorie ruchu cząstki jako serie prostych linii łączących pozycje dla jednego czasu z pozycją dla następnego:

Rys. 3: Wykresy trajektorii w czasoprzestrzeni

Lewa strona: Trajektorja w siatce czasoprzestrzeni która zaczyna się i kończy na $x = x_a = x_b$. Działanie jest całką po tej trajektorji, podczas gdy całka trajektorji jest sumą całek po wszystkich trajektorjach. Kropkowana trajektorja BD jest przeniesioną repliką trajektorji AC. Prawa strona: Kreskowana ścieżka łączy czas początkowy z końcowym za pomocą dwóch jednakowych kroków czasowych. Czerwona jednolita trajektorja narysowana jest w N krokach, każdy z nich o rozmiarze ϵ . X_j to pozycja trajektorji w czasie t_j .

Dzielimy trajektorje między punktami A i B na N jednakowych kroków o rozmiarze ϵ i oznaczamy je indeksem j :

$$\epsilon \frac{t_b - t_a}{N} \Rightarrow t_j = t_a + j\epsilon \quad (j = 0, N) \quad (13)$$

Dokładniej byłoby używać $x(t_j)$ do określenia pozycji trajektorji w czasie t_j , jednak w praktyce dyskretyzujemy przestrzeń równomiernie oraz posiadamy połączenia między najbliższymi punktami.

Kiedy już stworzyliśmy naszą siatkę, możemy rozpatrzyć całki oraz pochodne na połączeniach między punktami:

$$\frac{dx_j}{dt} \simeq \frac{x_j - x_{j-1}}{t_j - t_{j-1}} = \frac{x_j - x_{j-1}}{\epsilon}, \quad (14)$$

$$S_j \simeq L_j \Delta t \simeq \frac{1}{2} m \frac{(x_j - x_{j-1})^2}{\epsilon} - V(x_j) \epsilon \quad (15)$$

gdzie zakładamy, że Lagranżjan jest stały na każdym połączeniu.

Całki trajektorji na siatce wyznaczamy na podstawie twierdzenia o złożeniu dla propagatorów (G):

$$G(b, a) = \int dx_j G(x_b, t_b; x_j, t_j) G(x_j, t_j; x_a, t_a) \quad (t_a < t_j, t_j < t_b) \quad (16)$$

Dla cząstki swobodnej równanie propagatora przybiera postać:

$$G(b, a) = \sqrt{\frac{m}{2\pi i(t_b - t_j)}} \sqrt{\frac{m}{2\pi i(t_j - t_a)}} \int dx_j e^{i(S[b, j] + S[j, a])}$$

$$G(b, a) = \sqrt{\frac{m}{2\pi i(t_b - t_a)}} \int dx_j e^{iS[b, a]} \quad (17)$$

Jak widać dodaliśmy do siebie działania S ponieważ całki linii łączą się na zasadzie $S[b, j] + S[j, a] = S[b, a]$.

Dla trajektorji o N -punktach między liniami (tak jak na rys.3) równanie (16) wygląda następująco:

$$G(b, a) = \int dx_1 \cdots dx_{N-1} e^{iS[b, a]}, \quad S[b, a] = \sum_{j=1}^N S_j, \quad (18)$$

gdzie S_j jest wartością działania dla połączenia j .

W tym momencie całka nad jedną trajektorią pokazaną na rys.3 stała się sumą N elementów, która stanie się sumą nieskończonej ilości elementów w momencie kiedy krok czasu ε dąży do zera.

Propagator (7) jest sumą wszystkich połączeń między punktami A i B. Każde połączenie jest wazone poprzez eksponente jej działania wzdłuż trajektorii:

$$G(x, t; x_0, t_0) = dx_1 dx_2 \cdots dx_{N-1} e^{iS[x, x_0]}, \quad (19)$$

$$S[x, x_0] = \sum_{j=1}^{N-1} S[x_{j+1}, x_j] \simeq \sum_{j=1}^{N-1} L(x_j, \dot{x}_j) \varepsilon \quad (20)$$

gdzie $L(x_j, \dot{x}_j)$ jest średnią wartością Lagranżjanu na połączeniu j w momencie $t = j\varepsilon$.

Możemy zauważyć, że G jest określony dla ujemnego urojonego czasu w wyrażeniu (12) dla funkcji falowej stanu podstawowego. Podobnie rozważamy Lagranżjan dla $t = -i\tau$

$$L(x, \dot{x}) = T - V(x) = +\frac{1}{2}m\left(\frac{dx}{dt}\right)^2 - V(x), \quad (21)$$

$$\Rightarrow L\left(x, \frac{dx}{-id\tau}\right) = -\frac{1}{2}m\left(\frac{dx}{d\tau}\right)^2 - V(x) \quad (22)$$

gdzie dla ułatwienia obliczeń zakładamy, że potencjał $V(x)$ nie zależy od prędkości i innych wartości x .

Po odwróceniu znaku energii kientycznej L możemy zastosować we wzorze operator Hamiltonianu, opisujący funkcję współrzędnych uogólnionych.

$$H\left(x, \frac{dx}{-id\tau}\right) = \frac{1}{2}m\left(\frac{dx}{d\tau}\right)^2 - V(x) = E \quad (23)$$

$$\Rightarrow L\left(x, \frac{dx}{-id\tau}\right) = -H\left(x, \frac{dx}{d\tau}\right) \quad (24)$$

Przepisując całkę po trajektorii t z L jako całkę po τ z H możemy wyrazić funkcję Greena i jej działanie w ujęciu Hamiltonianu. Otrzymujemy następujący wzór gdzie całka krzywoliniowa z H obejmują całą trajektorię.

$$G(x, -i\tau; x_0, 0) = \int dx_1 dx_2 \cdots dx_{N-1} e^{-\int_0^\tau H(\tau') d\tau'} \quad (25)$$

Całkę z H wyrażamy jako średnią energię na każdym ogniwnie, gdzie $E_j = T_j + V_j$, oraz sumujemy, aby uzyskać łączną energię ε :

$$\int H(\tau) d\tau = \sum_j \varepsilon E_j = \varepsilon \varepsilon(x_j) \quad (26)$$

$\varepsilon(x)$ możemy potraktować jako linie prostą, następnie używając pochodnej eulera aby użyć prędkości możemy oszacować potencjał w punkcie środkowym każdego łącza. Podstawiamy równanie (25) do naszego rozwiązania dla funkcji stanu podstawowego (12), gdzie początkowe i końcowe punkty w przestrzeni są takie same. W rezultacie otrzymujemy funkcję podziału, co wykazuje podobieństwo do termodynamiki.

Następnie przekształcamy równienie Schrodingera zależne od czasu na równanie dufyзии ciepła:

$$i \frac{\partial \psi}{\partial(-i\tau)} = \frac{-\nabla^2}{2m} \psi \Rightarrow \frac{\partial \psi}{\partial \tau} = \frac{\nabla^2}{2m} \psi \quad (27)$$

Suma po ścieżkach w kunkcji Greena może być wyrażona przez czynnik Boltzmana, która ściśle wiąże nasze rozważania z termodynamiką.

$$P = e^{-\varepsilon\varepsilon} = e^{-\varepsilon/k_B T} \Rightarrow k_B T = \frac{1}{\varepsilon} = \frac{\hbar}{\varepsilon} \quad (28)$$

W konsekwencji granica $\varepsilon \rightarrow 0$ która sprawia, że czas jest ciągły, jest granicą „wysokiej temperatury”. Granica $\tau \rightarrow \infty$ jest wymagana do rzutowania funkcji falowej przy rozwiązywaniu całki. W ten sposób wyraziliśmy funkcje Greena jako całkę po ścieżce, która wymaga zastosowania Hamiltonianu i sumowania po wszystkich ścieżkach.

2 Implementacja algorytmów w Pyhonie

Implenetację kodu zaczynamy od zdefiniowania zmiennych *path* oraz *prob*, których będziemy używać w dalszej części przy liczeniu trajektorii oraz prawdopodobieństwa stanu podstawowego.

```

7   N = 100
8   M = 101
9   xsacle = 10.
10  path = np.zeros([M], float)
11  prob = np.zeros([M], float) # Initialize

```

Rys. 4: Funkcje liczące całkę oraz prawdopodobieństwo.

Kolejnym krokiem jest dobranie osi wykresu dla trajektorii.

```

16  def trjaxes(): # axis
17      trax = curve(pos = [vector(-97,-100, 0),vector(100,-100, 0)], color = color.cyan, display = trajec)
18      label(pos = vector(0,-110, 0), text = '0', box = 0, display = trajec)
19      label(pos = vector(60, -110, 0), text = 'x', box = 0, display = trajec)
20
21  wvgraph = display(x = 340, y = 150, width = 500, height = 300, title = 'Ground State')
22  wvplot = curve(x = range(0, 100), display = wvgraph)
23  wwfax = curve(color = color.cyan)
24
25  def wvfaxes(): # axis for probability
26      wwfax = curve(pos=[vector(-600,-155, 0),vector(800,-155, 0)], display = wvgraph, color = color.cyan)
27      curve(pos = [vector(1,-150, 0),vector(0,400, 0)], display = wvgraph, color = color.cyan)
28      label(pos = vector(-80, 450, 0), text = 'Probability', box = 0, display = wvgraph)
29      label(pos = vector(600, -220, 0), text = 'x', box = 0, display = wvgraph)
30      label(pos = vector(0, -220, 0), text = '0', box = 0, display = wvgraph)
31
32  trjaxes()
33  wvfaxes() # plot axes
34

```

Rys. 5: Dobranie odpowiednich osi.

Następnym etapem jest definiowanie odpowiednich funkcji która sumuje całki po trajektorii oraz rysuje trajektorię całki za wcześniej zdefiniowanych osiach *xy* oraz stanu podstawowego.

```

34
35  def energy(path): # HO energy
36      sums = 0.
37      for i in range(0, N-2):
38          sums += (path[i+1] - path[i]) * (path[i+1] - path[i])
39          sums += path[i+1] * path[i+1];
40      return sums
41

```

Rys. 6: Funkcja licząca całkę energii.


```

42 def plotpath(path): # plot trajectory in xy scale
43     for j in range(0, N):
44         trplot.x[j] = 220 * path[j]
45         trplot.y[j] = m2 * j - 100
46
47 def plotwvf(prob):
48     for i in range(0, 100):
49         wvplot.color = color.yellow
50         wvplot.x[i] = 8 * i - 400 # convenient coordinates
51         wvplot.y[i] = 4.0 * prob[i] - 150 # for centered figure
52
53     oldE = energy(path) # find E of path

```

Rys. 7: Funkcje rysujące wykresy odpowiednio trajektorii na osi xy oraz prawdopodobieństwa stanu podstawowego.

Wreszcie dochodzimy do momentu, w którym stosujemy w kodzie algorytm "Metropolis". Algorytm ten pozwala oszacować całki i rozkłady prawdopodobieństwa dla złożonych systemów, które zazwyczaj są zbyt trudne do modelowania analitycznego, takie jak np układy wielowymiarowe. Następnie przy pomocy pętli *if* wybieramy maksymalne wartości całki oraz stosujemy funkcję, która nie dopuszcza do rysowania wartości ujemnych na wykresie.

```

55 while True: # pick random element
56     rate(10) # slows the painting
57     element = int(N * random.random()) # Metropolis algorithm
58     change = 2.0 * (random.random() - 0.5)
59     path[element] += change # change path
60     newE = energy(path); # find new E
61     if newE > oldE and math.exp(- newE + oldE) <= random.random():
62         path[element] -= change # reject
63         plotpath(path) # plot resulting last trajectory
64         elem = int(path[element] * 16 + 50) # if path = 0, elem = 50

```

Rys. 8: Zastosowanie algorytmu Metropolis.

```

70     if elem < 0:
71         elem = 0, # negative case not allowed
72     if elem > 100:
73         elem = 100 # if exceed max
74     prob[elem] += 1 # increase probability for that x value
75     plotwvf(prob) # plot prob
76     oldE = newE

```

Rys. 9: Funkcja rysująca wykres prawdopodobieństwa rosnący dla wartości x .

2.1 Assesment

- Przy pomocy funkcji, wykreśliłyśmy rzeczywiste ścieżki czasoprzestrzenne używane w symulacji wraz z klasyczną trajektorią.
- W celu uzyskania ciągłego obrazu funkcji falowej zmniejszamy odstępki siatki x . Następnie zmniejszając ϵ , uzyskujemy dokładniejszą wartość funkcji falowej w dowolnych miejscach sieci.

- Szacujemy energię za pomocą poniższej funkcji, gdzie pochodna przestrzenna jest obliczana numerycznie. Fazy można zignorować, ponieważ nie pojawiają się znaki w funkcji falowej stanu podstawowego.

$$E = \frac{\langle \psi | H | \psi \rangle}{\langle \psi | \psi \rangle} = \frac{\omega}{2\langle \psi | \psi \rangle} \int \psi^*(x) \left(-\frac{d^2}{dx^2} + x^2 \right) \psi(x) dx, \quad \psi(x) = \sqrt{\psi^2(x)}$$

- Badamy efekt zwiększając $\hbar$, dzięki czemu zapobiegamy większym wahań wokół trajektorii wyjściowej. Zmniejszając wartość wykładnika stałej Boltzmana, określamy czy obliczenia stają się mniej lub bardziej niezawodne pod względem możliwości znalezienia teorii klasycznej.
- Badamy ψ w zależności od potencjału grawitacyjnego.

3 Podsumowanie

Przy pomocy algorytmu Metropolis nauczyliśmy się przedstawiać prawdopodobieństwo stanu podstawowego poprzez całkowanie po trajektoriach Feynmana oraz poznaliśmy ogólną teorię Feynmana. Niestety, kod nie działa w pełni poprawnie, co wynika z zastosowania straszego wzoru, który nie do końca wpisuje się w ówczesne ramy użytkowania języka *Python*.

4 Bibliografia

Literatura

"A Survey of Computational Physics" - Rubin H. Landau, José Páez and Cristian C. Bordeianu